

Wstęp

Oddaję w ręce Czytelników kolejny numer naszego czasopisma, w którym szeroka perspektywa historii medycyny łączy się z pogłębionymi analizami biograficznymi oraz wspomnieniem postaci, których dorobek wywarł znaczący wpływ na rozwój nauk medycznych w Polsce.

Tekst Michała Początko poświęcony problematyce przymusu pracy w okupacyjnym Kraju Warty oraz kategorii tzw. wydajnych Polaków stanowi otwarcie numeru. Autor, analizując zapisy kodeksu etyki lekarskiej, opisuje skomplikowane relacje między narzuconymi przez okupanta wymaganiami a etyczną i zawodową tożsamością lekarzy polskich w czasie II wojny światowej. Artykuł ten nie tylko poszerza naszą wiedzę o mechanizmach opresji stosowanych wobec środowiska medycznego, ale również uważliwia na to, jak głęboko wojenne realia ingerowały w sferę praktyki lekarskiej i moralnych wyborów poszczególnych osób.

W kolejnym opracowaniu, autorstwa Katarzyny Pawlikowskiej-Łagód i Andrzeja Grzybowskiego, przybliżona jest postać Władysława Henryka Melanowskiego (1888-1974), wybitnego organizatora i jednego z pionierów historiografii polskiej okulistyki. Autorzy ukazują jego wielowymiarową działalność – zarówno naukową, jak i instytucjonalną – dzięki której okulistyka w Polsce zyskała solidne fundamenty organizacyjne oraz własną, świadomie budowaną tradycję badawczą.

W dalszej części numeru Andrzej Kierzek omawia rolę chirurgów warszawskich w latach 1801-1918 w procesie kształtowania się otorynolaryngologii jako samodzielnej specjalizacji zabiegowej. Tekst ten wpisuje się w rosnące zainteresowanie badaniami nad historią poszczególnych dziedzin medycyny i ukazuje, jak interdyscyplinarne środowisko chirurgiczne Warszawy przygotowało grunt pod narodziny nowoczesnej laryngologii.

Duży blok tematyczny poświęcono postaci Teofila Kaczorowskiego (1830-1889), jednego z pierwszych badaczy, którzy dostrzegli związek przyczynowy między stanem przyzębia a chorobami ogólnoustrojowymi. Artykuł Michała Rydzewskiego, Jana Skrobuta i Andrzeja Grzybowskiego zawiera opis jego życia i działalności, natomiast kolejny tekst tej samej grupy autorów jest pierwszym tłumaczeniem oryginalnej pracy Kaczorowskiego *O związku przyczynowym zapalenia dziąseł z innymi chorobami* na język angielski.

W numerze znalazło się także opracowanie Michała Rydzewskiego, Jowity Brodzik i Andrzeja Grzybowskiego dotyczące najwcześniejszych wzmianek o kołtunie w literaturze polskiej – to temat, który od lat przyciąga uwagę antropologów i historyków medycyny. Artykuł ten obrazuje, jak na styku nauki, folkloru i praktyki leczniczej kształtował się wizerunek chorób i zjawisk medycznych.

Artykuł Jana Wnęka zabiera Czytelnika w podróż do dziewiętnastowiecznych metropolii naukowych – Berlina i Paryża – i ukazuje, jak polscy lekarze kształtowali swoje kompetencje, obserwując dokonania najwybitniejszych przedstawicieli medycyny niemieckiej i francuskiej. Owe relacje z wyjazdów naukowych stanowią nie tylko źródło wiedzy o ówczesnych postępach klinicznych, lecz także świadectwo intelektualnego fermentu, w jakim dojrzewały kariery wielu późniejszych twórców polskiej medycyny. Tekst ujawnia, jak ważne było otwarcie na europejskie inspiracje i jak silnie oddziaływały one na rozwój krajowej praktyki lekarskiej.

Kolejny artykuł to unikatowy zapis osobistych wspomnień Pierre'a Konopki, lekarza prowadzącego Poradnię polską w Paryżu w okresie stanu wojennego. Artykuł stanowi świadectwo pomocy udzielanej Polakom zablokowanym w Paryżu po 13 grudnia 1981 roku,

ukazując pełne napięcie realia polityczne, ale również niezwykłą solidarność polskiej społeczności emigracyjnej. Autor, łącząc perspektywę lekarza i uczestnika tamtych wydarzeń, tworzy dokument o wyjątkowej wartości historycznej i emocjonalnej.

Następnie Michał Początek przenosi nas do Londynu, na adres 20 Maresfield Gardens, ostatniego miejsca zamieszkania Sigmunda Freuda. Artykuł stanowi refleksję nad przestrzenią, która stała się milczącym świadkiem finału życia jednego z największych myślicieli XX wieku. Autor pokazuje, jak emigracyjny dom Freuda – dziś muzeum – funkcjonuje zarazem jako miejsce pamięci, przestrzeń symboliczna i ważny element europejskiego dziedzictwa intelektualnego.

W kolejnym tekście Andrzej Kierzek ukazuje postać Samuela Lehma (1879–1954), lwowskiego laryngologa, widzianą przez pryzmat literackiego świata jego syna, Stanisława Lema. Artykuł zestawia rzeczywiste losy lekarza z mitologizującą narracją *Wysokiego zamku*, tworząc wielowymiarowy portret człowieka nauki, rodzica i przedstawiciela środowiska medycznego okresu międzywojennego.

Ostatni artykuł Andrzeja Grzybowskiego, Michała Rydzewskiego i Jana Skrobuta poświęcony został Hansowi Lauberowi (1876–1952) – okuliście i dziekanowi Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1939–1940. Autorzy analizują jego działalność w kontekście współpracy z okupacyjną administracją niemiecką i przedstawiają zniuansowany, oparty na źródłach obraz lekarza funkcjonującego w czasie wojny i moralnych ambiwalencji, jakie towarzyszyły jego decyzjom. Tekst ten przyczynia się do ważnej debaty nad odpowiedzialnością środowiska medycznego w czasach totalitaryzmu.

Całość zamyka recenzja książki Michała Nikodema *Dentomachia. Adam Mickiewicz i Juliusz Słowacki u dentysty*, autorstwa Włodzimierza Witczaka, oraz sprostowanie redakcyjne.

Mam nadzieję, że przedstawione w numerze teksty przyczynią się do pogłębienia badań nad historią medycyny, a zarazem dostarczą inspiracji do refleksji nad znaczeniem dorobku dawnych lekarzy we współczesnej praktyce klinicznej.

Prof. Andrzej Grzybowski
Redaktor naczelny